

Den aktuelle kriminalitetsutvikling i Norge

Av cand. oecon. IDAR MØGLESTUE.

Kriminalstatistikken.

Statistisk Sentralbyrå utarbeider to sentrale statistikker over straffesaker, en politistatistikk og en reaksjonsstatistikk.

Politistatistikken, som første gang ble utarbeidd etter oppgaver for hele landet for 1957, bygger på meldinger om alle forbrytelser¹⁾ ferdig etterforsket av politiet. Statistikken omfatter altså ikke slike lovbrudd som straffeloven benevner forseelser, det vil i hovedregelen si lovbrudd som maksimalt kan medføre en straff på 3 måneders fengsel. Hovedtyngden av forseelsene gjelder saker om overstadig beruselse på offentlig sted og trafikkforgåelser. Statistikken gir oversikter over hva slags og hvor mange kjente forbrytelser som begås og over resultatet av politiets etterforskning. I de sakene hvor det lykkes politiet å skaffe tilstrekkelige beviser (dvs. beviser av samme kvalitet som de politiet vanligvis fordrer for å foreslå straffeforføyning) mot bestemte gjerningsmenn, gir statistikken også noen opplysninger om de mistenkte eller siktede personene. Den inneholder således oppgaver over de siktedes alder, kjønn og bosted. Dessuten gir statistikken enkelte opplysninger om lovbrüternes forbrytelsesintensitet (dvs. tallet på forbrytelser de har vært siktet for i tellingsåret) og opplysninger om hvorvidt gjerningsmennene har vært alene eller sammen med andre i utførelsen av lovbruddene. Der er grunn til å nevne at politistatistikken også omfatter lovbrüter under 14 år. Disse er ikke strafferettslig ansvarlige for sine lovbrudd.

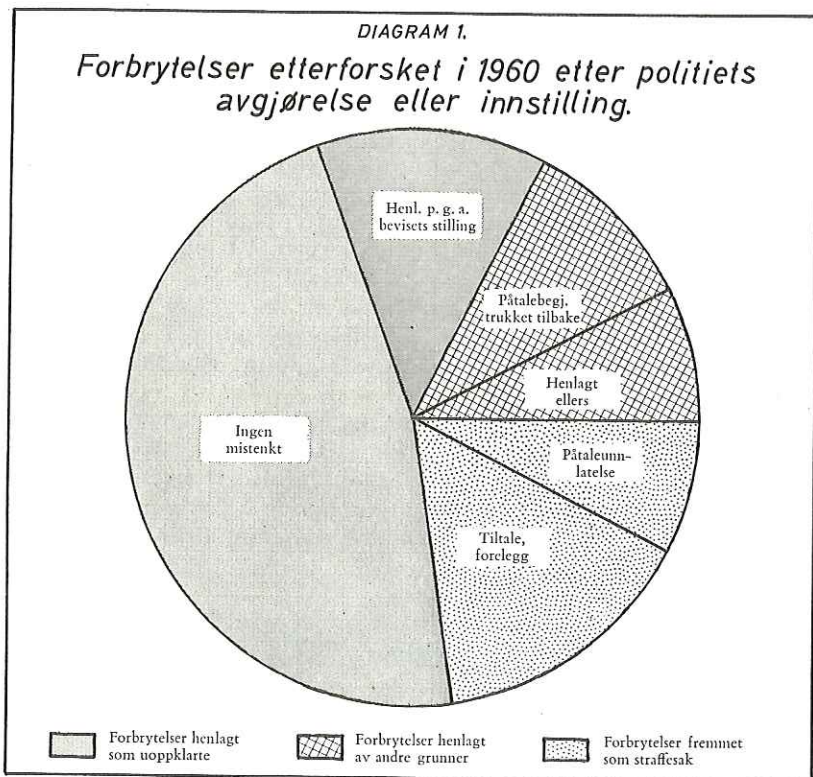
Reaksjonsstatistikken, vår tradisjonelle statistikk over straffesaker, bygger på oppgaver fra påtalemyndigheten over påtaleunnlater, bøter og domfellelser. I motsetning til politistatistikken omfatter reaksjonsstatistikken både forseelser og forbrytelser. Oppgavene over forseelsesakene er imidlertid helt summariske. De forgåelsene som ligger til grunn for disse straffesakene, er vel også av en slik art at de ikke omfattes av de handlingsmønstre som vanligvis forbindes med kriminelle handlinger. I denne oversikten vil forseelsene ikke bli omtalt nærmere.

Registrerte lovbrudd og lovbrüter i 1960.

Statistikken forteller oss at politiet etterforsket i alt nærmere 39.000 forbrytelser i 1960. Om lag to tredjeparter av lovbruddene var tyverier, idet politiet i 1960 hadde til behandling vel 4½ tusen brukstyperier av motorkjøretøy og 22 tusen andre tyvsforbrytel-

¹⁾ Unntatt forbrytelser mot den militære straffelov samt pris- og rasjoneringsovertrædelser.

ser. Grovt regnet kan vi derfor si at politiet i 1960 fikk kjennskap til gjennomsnittlig 106 forbrytelser hver dag. Av disse var 12 bil- eller motorsykkeltyverier og 61 andre tyverisaker.

Det lyktes ikke politiet å bringe full klarhet i hendelsesforløpet og skyldspørsmålet for mer enn to femteparten av de kjente straffbare forhold. Dessuten henla politiet en tiendepart av sakene fordi fornærmede ikke ønsket gjerningsmennene straffet. For disse siste lovbrytere er det ikke registrert noen personalopplysninger. Slike data er selvsagt heller ikke tilgjengelig for dem som er ansvarlig for de uopklarte lovbruddene. Når vi nå skal gå over til å se på aldersfordelingen til de kjente gjerningsmennene fra 1960, er det viktig å være merksam på at disse således bare var mistenkt eller siktet for snauett tredjeparten av de etterforskede forbrytelser i 1960.

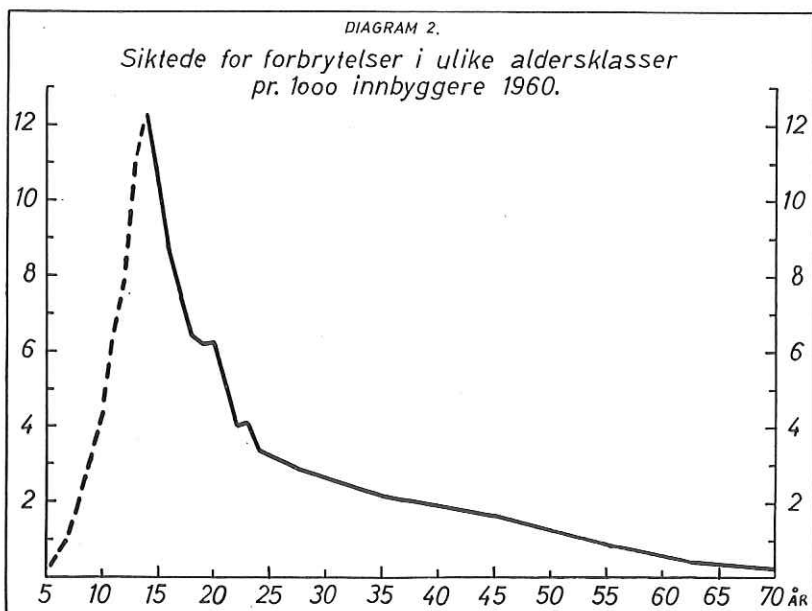
Politiet mente at det i 1960 hadde skaffet tilveie fellende beviser mot 9200 personer for delaktighet i forbrytelser. Av disse

personene var en fjerdepart under den kriminelle lavalder, dvs. under 14 år; mens 24 prosent var 14—17 år. I alt 58 prosent av de siktede var under 21 år.

Motorsykkeltveri, skadeverk, naskeri og innbrudd er de forbrytelsene som i størst utstrekning begås av unge gjerningsmenn. Av de siktede for disse lovbrudd var over 80 prosent under 21 år. Også bak bilbrukstyveriene, og de grove og de simple tyveriene står det svært ofte (mellom 76 og 65 prosent) helt unge personer. De lovbrudd som i første rekke begås av voksne, er ærekrenkelseser, underslag, bedragerier og forbrytelser mot den personlige frihet. Mindre enn femteparten av dem som i 1960 ble siktet for straffbare handlinger av denne art var under 21 år.

For et nærmere studium av lovbrøyerhyppighetens variasjoner med alderen er det nødvendig å ta hensyn til størrelsen på de aldersgrupper som lovovtrederne rekrutteres fra. For å oppnå dette er det vanlig å basere analysen på utregnede forholdstall mellom registrerte lovbrøyttere og innbyggertallet i forskjellige aldersgrupper. Slike hyppighetstall (siktete pr. 1000 innbyggere) er tegnet inn i diagram 2.

Opgavene viser at hyppigheten av kjente lovbrøyttere var vesentlig høyere for ungdom enn for voksne. Det at hyppigheten av siktede var høyest blant 14-åringene understreker klart dette faktum. Av 1000 barn i denne alder hadde 12 vært delaktige i en eller flere forbrytelser i 1960. For personer over 14 år viser

tallet på siktede pr. 1000 innbyggere en stadig nedgang med stigende alder. Bedringen i kriminalitetsforholdene er særlig markert fram til 25-års alderen.

En fordeling av de siktede i 1960 etter kjønn viser at 92 prosent var menn og 8 prosent kvinner. En tredjepart av de kvinnelige lovovertrედere hadde gjort seg skyldig i ærekrenkelser. For denne forbrytelse utgjorde kvinnene hele 43 prosent av de kjente lovovertrედerne. Det er ytterst sjelden at kvinner siktes for sedelighetsforbrytelser og grove tyverier. Det er derimot vanligere at kvinner er delaktige i simple tyverier. Dette gjelder i første rekke butikktuverierne, hvor to femteparter av de personer som politiet hadde beviser mot i 1960 var kvinner. Også mange av de siktede for simple tyverier fra leiligheter var kvinner.

Tallet på siktede pr. 1000 innbyggere 5 år og over utgjorde i 1960 5,21 for menn og 0,45 for kvinner. Etter disse oppgavene var således forbryterhyppigheten 12 ganger høyere blant menn enn for kvinner. Det samme forhold mellom forbryterhyppigheten for de to kjønn går også stort sett igjen i oppgavene for de ulike aldersgrupper, bortsett fra aldersgruppene under 14 år og de over 30 år. Det er svært sjelden at piker under 14 år er delaktige i straffbare handlinger, mens det blant siktede over 30 år er forholdsvis mange kvinner. Dette henger sammen med den høye andel av ærekrenkelser blant kvinner, en lovovertrედelse hvor også de mannlige gjerningsmenn har en relativt høy gjennomsnittsalder.

En analyse av sammenhengen mellom alder og tallet på forbrytelser som siktelsen omfatter, viser at forbrytelsesintensiteten gjennomgående er størst for gjerningsmenn i alderen 14—24 år. Av de siktede i disse aldersgrupper hadde 28—33 prosent begått minst to forbrytelser i 1960. Blant de eldste (40 år og over) og de yngste (under 14 år) var det henholdsvis 18 og 25 prosent som ble påført 2 eller flere forbrytelser.

Opgavene over hvor mange medskyldige de siktede i 1960 hadde viser en klar sammenheng mellom gruppeaktiviteten og lovovertrედernes alder. Av de yngste — de under den kriminelle lavalder — hadde hele 84 prosent vært sammen med andre om lovbruddet. Tilsvarende forholdstall viser en markert nedgang med stigende alder, fra 72 prosent for siktede 14—17-åringer og ned til 13 prosent for lovovertrედere på 60 år og over. Det er lite tvilsomt at disse tallene peker på vesentlige forskjeller i barne- og ungdomskriminaliteten og kriminaliteten blant voksne. Mens barn bare unntaksvis begår lovbrudd alene, er dette forholdsvis vanlig for lovbrøyttere i ungdomsårene og hovedregelen for voksne gjerningsmenn.

Kriminalitetsutviklingen.

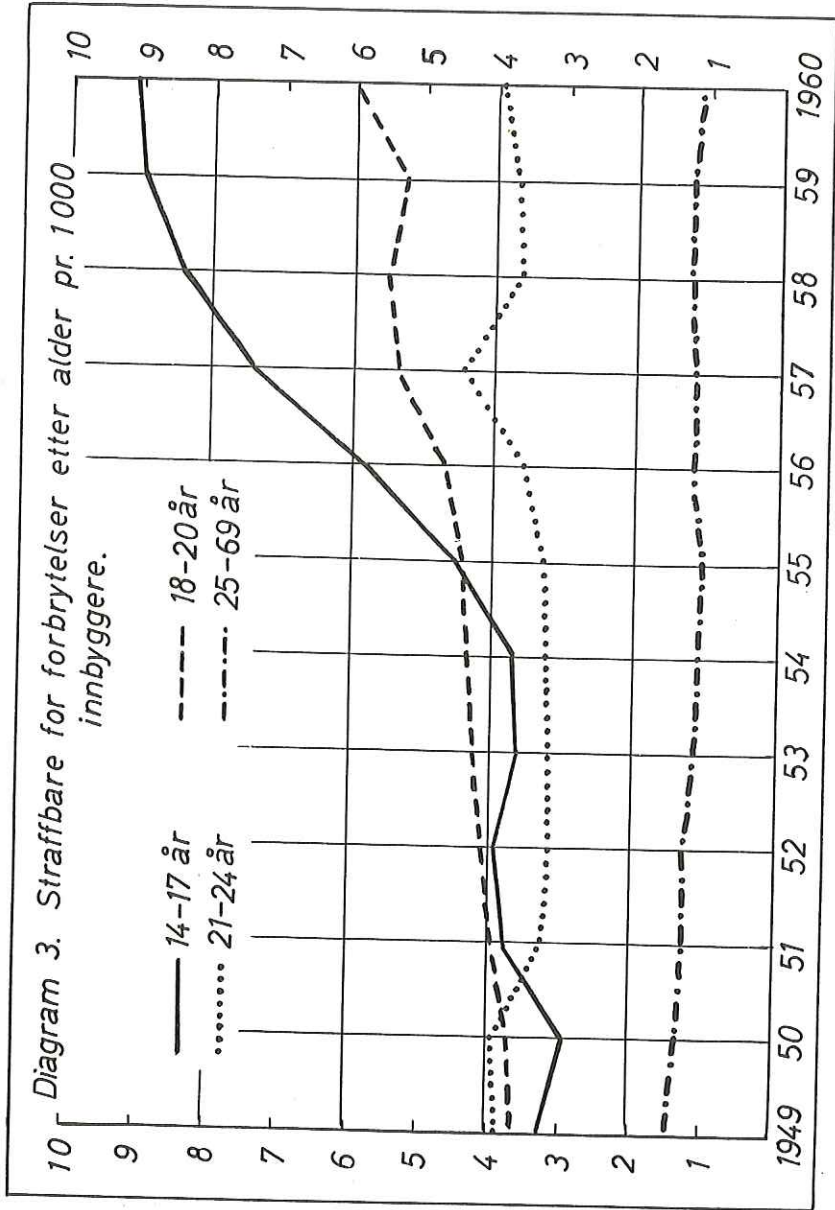
Denne oversikt over hovedresultatene fra kriminalstatistikken for 1960 kan alene ikke gi noen god innsikt i de aktuelle kriminalitetsforhold i Norge. Det er behov for et sammenlikningsgrunnlag for å skjønne hvorledes situasjonen er. En enkel skisse av utviklingen i kriminalstatistikkenes tall det siste tiåret vil i så måte være til hjelp.

De foreliggende oppgaver over forbrytelser som er kommet til politiets kunnskap kan bare fortelle noe om utviklingen siden 1957. Fra det året og fram til 1959 gikk tallet på forbrytelser etterforsket av politiet opp med 15 prosent. Oppgangen utgjorde 9 prosent fra 1957 til 1958 og 6 prosent fra 1958 til 1959. Denne utviklingen fortsatte ikke i 1960, det året etterforsket politiet omtrent like mange forbrytelser som foregående år. Foreløpige tall for 1961 viser imidlertid ny stigning i tallet på etterforskede forbrytelser, og stigningen er såvidt kraftig som 12 prosent fra foregående år. Oppgavene over siktede har stort sett utviklet seg parallelt med dem for etterforskede lovbrudd.

Når vi, som i dette tilfelle, ønsker å se hvorledes den aktuelle situasjon er vokst fram av en utvikling over et lengre tidsrom, er det oppgavene i reaksjonsstatistikken over antall domsfellelser, bødeleggelser og påtaleunntatelser vi må ty til. Denne statistikken forteller oss at tallet på reaksjoner for forbrytelser stadig gikk nedover i de første etterkrigsårene fram til 1953 og 1954. I 1954 ble det således fremmet 20 prosent færre forbrytelsessaker enn 6 år tidligere. Siden har imidlertid utviklingen vært en annen. I seksårsperioden fram til 1960 er tallet på reaksjoner steget med 48 prosent. Denne oppgang i totalt antall reaksjoner i forbrytelsessaker er i det alt vesentlige bestemt av utviklingen i tallene for unge lovbytere. Dette går klart fram av diagram 3 som viser hvorledes forbryterhyppigheten, dvs. antall reaksjoner eller antall straffbare pr. 1000 innbyggere, har utviklet seg for ulike aldersgrupper siden 1949.

For den yngste aldersgruppen (14—17-åringene) var forbryterhyppigheten i 1960 nesten $2\frac{1}{2}$ ganger høyere enn i 1954. Særlig i første halvpart av seksårsperioden viste hyppigheten av påtaleunntatelser, bødeleggelser og domsfellelser for 14—17-åringene en kraftig oppgang. I siste treårsperiode har stigningstakten i forbryterhyppigheten for ungdom under 18 år vist en avtagende tendens. I 1960 var forbryterhyppigheten blant 14—17-åringene bare ubetydlig høyere enn året før.

Også for aldersgruppene 18—20 år og 21—24 år har forbryterhyppighetene vist en stigende tendens i de senere år. Denne utvikling, som har vært klarast for 18—20-åringene, er imidlertid ikke på langt nær så markert som for 14—17-åringene. For personer 25 år og over har hyppigheten av domsfellelser, bødeleggel-

ser og påtaleunntatelser for forbrytelser vært omtrent uforandret i 1950-årene.

Er det noen gang tidligere registrert en like høy ungdomskriminalitet? Statistikkens svar er klart. Siden 1923, da reaksjonsstatistikken fikk sitt nåværende omfang, er det ikke i noe år registrert så mange unge lovovertrედere som i 1960. For ungdom under 21 år finner vi den høyeste forbryterhyppighet i mellomkrigstiden i 1932. Promillen utgjorde da 3,97, mens tilsvarende tall for 1960 er 7,91.

Den rigistrerte stigning i ungdomskriminaliteten skyldes i stor utstrekning en stigende tyvskriminalitet. Her kommer brukstyre-riene av motorkøretøy sterkt inn i bildet. En betydelig del av stigningen i antall strafferettslige reaksjoner mot personer under 21 år har disse lovovertrედelsene som bakgrunn. Av oppgangen fra 1954 til 1960 i tallet på straffbare under 21 år, kan således 31 prosent tilskrives stigningen i bil- og motorsykkeltveiene. Storparten (53 prosent) av stigningen de siste seks årene i tallet på straffereaksjoner overfor ungdom skyldes imidlertid en oppgang i tallet på vanlige tyvsforbrytelser.

Det er etter dette helt klart at det bilde kriminalstatistikken for 1960 gir av lovbrysterhyppigheten for de ulike alderstrinn, avviker vesentlig fra det vi for bare noen få år siden anså som det normale. Reaksjonsstatistikken har i alle år fram til 1950 vist at lovbrysterhyppigheten var størst i 21—24-års alderen. Fra og med 1951 fram til 1954 var tallet på dømte, botlagte og påtalefritatte høyest for personer i alderen 18—20 år, mens statistikken for de fire siste årene viser at personer i 14—17-års alderen har overtatt og befestet denne tvilsomme lederstilling. Denne forskyvning i de senere år av den maksimale kriminalitetsrisiko mot stadig yngre aldersgrupper er et viktig trekk ved den aktuelle kriminalitetsutvikling. Den stigende lovbrysterhyppigheten blant ungdom er i seg selv et betydelig samfunnsmessig problem. Det mest alvorlige i situasjonen ligger imidlertid i muligheten for at disse ungdomskullene også i voksen alder vil omfatte relativt mange aktive lovbrystere. Det er ennå for tidlig å si noe bestemt om sannsynligheten for en slik utvikling, selv om erfaringene viser at tilpasningssvikt i barne- og ungdomsårene ofte gir mere varig svikt i evnen til en akseptabel samfunnstilpasning. Det kan tenkes å være forhold ved samfunnet i dag som øker risikoen for at spesielt barn og ungdom registreres som lovbrystere, forhold som taper sin kriminalitetsfremmende effekt når ungdommen når opp i en mer moden alder.

Tilbakefallsundersøkelser skulle kunne gi bidrag til svar på dette spørsmål. Den tilbakefallsstatistikken som foreligger, er dessverre så ufullstendig at det foreløpig ikke er mulig å trekke noen sikre slutninger om utviklingen i tilbakefallsforholdene på

det grunnlaget. Det bør imidlertid nevnes at ungdom registrert som lovbrytere i politistatistikken for 1957 og 1958 har begått nye lovbrudd i de etterfølgende toårsperioder vel så hyppig som voksne lovbrytere.

Oppgaver over de enkelte fødselskulls kriminalitetshyppighet vil på en mer direkte måte kunne si noe om sammenhengen mellom den kriminelle aktivitet på ulike alderstrinn. Prosentfallene i tabellen nedenfor er beregnet etter taloppgaver for fødselskullene etter 1936.

Forbryterhyppigheten i ungdomsårene blant personer født i 1940—1944 i prosent av gjennomsnittlig forbryterhyppighet på ulike alderstrinn for fødte i 1937—1939.

Fødsels- år	Alder						
	14 år	15 år	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år
1937—1939	100	100	100	100	100	100	100
1940	136	136	142	125	130	107	122
1941	211	161	160	153	121	107	..
1942	270	207	181	143	139	..	..
1943	411	232	191	147	..	..	..
1944	445	258	202	..	..	..	..

Prosentfallene viser at personer født i årene 1940—1944 hadde en betydelig høyere forbryterhyppighet det første året disse var strafferettslige ansvarlige enn de tre foregående fødselskull. Forskjellene i forbryterhyppigheten i 14-års alderen mellom fødte i 1937—1939 og de senere fødselskull er dessuten stadig blitt større og større. Denne tendens til stigende kriminell aktivitet fra fødselskull til fødselskull går også igjen i oppgavene for de senere alderstrinn. Stigningen er imidlertid her ikke like markert som i 14-års alderen, og den synes å avta i styrke fra alderstrinn til alderstrinn.

Disse resultater peker i retning av at de ungdomskull som i dag har en relativt høy lovbryterhyppighet, sannsynligvis vil komme til å oppvise en mer normal aktivitet på dette felt i årene framover. Sammen med den registrerte avslapning mot utgangen av 1950-årene i kriminalitetsøkningen blant ungdom, gir dette grunnlag for å håpe at kriminalitetsforholdene i Norge ikke vil komme til å forverres vesentlig i 1960-årene. De foreløpige resultater av politistatistikken for 1961 er imidlertid egnet til i noen grad å svekke dette håp.

Idar Møglestue.